

ÅRSKURS 4 Modul 3

Vilja och beslut

MODUL 3: Vilja och beslut

Period: Jullovet till sportlovet

Förmågan att uttrycka sin vilja, ta medvetna beslut och förstå dess konsekvenser.

1. Ta beslut
2. Val och beslut
3. Vad ska bort?
4. Vänskap för mig

Modul 3 Vilja och beslut

Inledning

Vad behöver vi veta för att kunna ta beslut som vi är nöjda med? Varför blir det inte alltid som vi tänkt oss? Att kunna se olika valmöjligheter och förstå de kortsiktiga och långsiktiga konsekvenserna av våra beslut är viktigt för att känna att vi kan påverka vår framtid.

För att öka elevernas valkompetens, deras förmåga att se olika handlingsalternativ, så behöver de träna på att ta beslut. Det finns mycket i elevernas vardag som inte bara påverkar deras förmåga till koncentration och inläring utan även deras mående. Förutom trygghet i sig själva och i gruppen, så påverkar händelser på fritiden och på sociala medier hur eleverna fungerar i sin vardag. Det faktum att de alltid går att nå och alltid kan bli fångade på film eller bild påverkar dem också på många olika sätt.

I Modul 3 får eleverna mer kunskap om gruppens betydelse för individen och hur de kan träna på att ta kloka beslut och sedan hålla fast vid dem. Att känna trygghet i sina beslut ökar samtidigt förutsättningarna att stå upp för sig själv och att göra sin röst hörd, vilket är en viktig grundambition i Barnkonventionen. Genom denna modul vill vi ge eleverna en bättre möjlighet att påverka sina liv och samhället idag och i framtiden.

Förmåga: Att uttrycka sin vilja, ta medvetna beslut och förstå dess konsekvenser

Att göra val och ta beslut – stärka sin valkompetens

Vi behöver alla göra val och ta beslut här i livet. Vi tar tusentals beslut varje dag, och genom att bli medvetna om vilka beslut och situationer vi känner oss säkra eller osäkra i, kan vi öka vår grundtrygghet. Vi kan på så sätt ta hjälp av andra, eller hitta rätt strategier, för att fatta bra beslut i de situationer där vi har svårt att fatta rätt beslut.

I många beslutssituationer kan det kännas svårt att bestämma sig för vad som är rätt eller fel på grund av att vi påverkas av vår omgivning, eller för att vi själva vill olika saker som krockar med varandra. Om vi kan få större förståelse för vad som ligger bakom vår vilja och vad som påverkar oss, så kan vi lära oss att prioritera och välja utifrån detta. Då blir det lättare att stå upp för våra åsikter och att vara nöjda med våra val och därmed även med oss själva.

Gruptryck

På samma sätt som våra beslut påverkar människor i vår omgivning, påverkar vår omgivning oss och våra beslut. Gruptryck finns överallt, i familjen, kompisgänget, klassen och i vårt gemensamma samhälle. Vi har ett behov av att känna tillhörighet och trygghet. Det finns en kraft i att vara en del av en grupp, ett sammanhang, som kan backa upp och stötta oss när vi behöver det. Att trivas på lång sikt i en grupp bygger på att vi delar värderingar och drivkrafter. Rädslan att bli utstött från gruppen kan få oss att agera mot våra inre värderingar, något som vi i längden inte mår bra av. Självledarskapsträning stärker förmågan att granska den egna viljan och sitt eget samvete, vilket ger oss bättre förutsättningar att stå emot negativt gruptryck.

Ett beslut påverkas bland annat av:

- tidigare erfarenheter (goda som dåliga)
- föräldrars åsikter och förväntningar
- kompisars åsikter och förväntningar
- TV och annan media
- sociala medier
- kultur, traditioner och religion

1. Övning: Ta beslut

Syfte:

Att hjälpa eleverna att bli medvetna om vad som påverkar dem när de gör olika val. Detta för att öka förutsättningarna för kloka beslut även i svåra situationer, och därmed också att nå ett ökat välmående. Syftet är också att skapa inspiration och att öka tryggheten i gruppen genom att eleverna på ett lustfyllt sätt får göra några snabba val.

Använd värderingslinjen på föregående sida när du arbetar med övningarna i denna modul.

Genomförande:

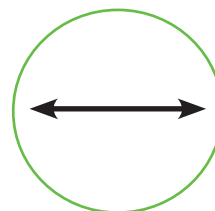
1. Rita en linje på tavlan där det till vänster står "Stämmer minst" och till höger "stämmer mest".

2. Be eleverna att tänka sig en likadan linje på golvet i klassrummet, från den ena långsidan av klassrummet till den andra. Berätta att de ska få ta ställning till några påstående genom att ställa sig längs den tänkta linjen.

Stämmer minst ----- Stämmer mest

Läs upp påståenden, exempelvis:

- Tårta är den godaste efterrätten.
- Jag spelar helst fotboll på rasten.
- Jag tycker om att lära mig nya saker.
- Jag är bra på att ta beslut utan andras påverkan.

Ställ därefter följande frågor som eleverna får reflektera över:

- Har du oftast lätt för att ta beslut?
- Har du oftast lätt för att stå för din åsikt?
- Har du lätt för att påverkas av hur andra gör (andras beslut)?

3. Dela in eleverna i mindre grupper och låt dem diskutera nedanstående meningar. De skriver ner sina tankar på post-it-lappar som de sätter upp på tavlan.

- När är det viktigt att ta kloka beslut? På fritiden, i skolan.
- Ge exempel på när ni har svårt att bestämma er.

Kommentar:

Ett annat sätt för eleverna att träna på att ta beslut är att du ställer frågor som är kopplade till något i ditt ämne. När du ställer frågorna, som det går att svara ja eller nej på, så svarar eleverna med att göra "tummen upp" eller "tummen ner". På så sätt får alla ta ställning och du kan "skanna" av allas svar vilket gör att alla elever känner sig sedda och bekräftade. Du kan även inleda en lektion med några snabba frågor kring arbetsmoral och att ta ansvar för sitt skolarbete där eleverna får ta ställning till hur de tänker just idag.

Exempel på påståenden i musik:

- Pop är den bästa musiken man kan lyssna på.
- Jag vill helst spela trummor.

Exempel på påståenden i SO, "Lag och rätt":

- Jag är säker på vad en regel innebär.
- Jag tycker att det skulle vara straffbart att...

Ett sätt att belysa grupptryck är att ställa frågor till eleverna där de först inte kan se vad de andra svarar. De sitter exempelvis i en halvcirkel med ryggarna mot mitten och tar ställning genom att visa tummen upp eller tummen ner. Sedan ställer du samma frågor igen, men nu får eleverna se vad de andra svarar. Se till att du får med några frågor som du tror att eleverna eventuellt kan ha svårt att stå för inför gruppen.

Fråga slutligen eleverna om de tyckte att det var någon skillnad mellan de två varianterna? Blev de påverkade av vad de andra svarade andra gången? Var det någon som ändrade åsikt? Berätta att det är vanligt att barn i deras ålder (och äldre) tror att de är immuna mot grupptryck, men vi påverkas alla av vår omgivning. Det är viktigt för människan med tillhörighet, att vara en del av ett sammanhang, en grupp.

2. Övning: Val och beslut

Syfte:

Att eleverna blir medvetna om hur de kan vara med och påverka konkreta situationer.

Genomförande:

Här finns situationer där eleverna får träna på att ta beslut och vara med och påverka.

A. Genomföra klassråd/elevråd

Klassråd och elevråd är tillfällen där eleverna får träna på att vara med och fatta beslut kring sin skolvardag – att träna på att vara lösningsfokuserade och se till de möjligheter som finns. De får även träna på att inta olika roller i form av ordförande, sekreterare och mötesdeltagare.

B. Påverka lektionsinnehåll och arbetsformer

Eleverna får vara med och välja vilket arbetsområde de ska börja med och vilka arbetssätt de vill använda i inledningen av ett nytt område. Eleverna kan också få välja i vilken ordning de gör de uppgifter som ska göras under lektionen.

Eleverna får sedan reflektera kring orsak och konsekvens av sina val.

- Gjorde du ett eget val eller valde du samma som en klasskompis?
- Är du nöjd med hur du gjorde ditt val?
- Valde du ett arbetssätt som du är van vid för att det kändes tryggt, eller valde du att prova ett annat sätt för att bli stärkt av att klara av en utmaning?
- Är du nöjd med ditt val?
- Är det något du vill göra annorlunda nästa gång?

C. Argumentera

Eleverna får utifrån ett vardagsnära exempel plocka fram argument, till exempel fördelar och nackdelar med att vara ute på rasterna. Du kan också välja något som knyter an till ditt ämne som eleverna kan argumentera kring. Eleverna skriver ner sina argument på post-it-lappar och sätter upp dem på tavlan. Gå igenom argumenten tillsammans. Ställ upp klassen i två led så att de står två och två vända mot varandra. Berätta vilket led som är för och vilket som är emot, och låt dem argumentera för sin sak. Låt dem sedan byta åsikt och argumentera en gång till.

D. Ta ansvar

Eleverna får samtala om och planera hur man kan ta mer eget ansvar för att göra läxor i tid, lämna in läxor rätt dag, få med idrottskläder med mera. Att träna på att ta kloka beslut och att sedan hålla fast vid dem skapar rutiner som ger trygghet.

Förslag på frågor att utgå ifrån:

- Vad är man redo att ta ansvar för när man är tio år?
 - Göra läxor i tid?
 - Bädda sin säng?
 - Packa idrottskläder till rätt dag?
 - Bestämma hur mycket godis man äter?
 - Tvätta sina kläder?
 - Ta hand om disken?
 - Andra förslag, vad tänker du?
- Vad behöver ni för att det ska bli enklare att ta ansvar?
- Hur gör de elever som redan är bra på att ta ansvar? Vilka rutiner har de?

Kommentar:

Inom SO lär sig eleverna om demokratiska processer, men beslutprocesser kan diskuteras i alla ämnen.

- Vilka beslut tar vi i klassen under en vecka/läsår?
- Vilka konsekvenser får dessa beslut?

Exempel: Vi har bestämt att alla tar av sig ytterskorna i hallen. Konsekvenserna blir att vi har rena golv, det blir en lugnare och tystare miljö, det finns en trygghet i att vi alla gör likadant.

- På vilka sätt tar vi i klassen beslut tillsammans under en vecka/läsår?
- Vad kan vi göra för att alla röster ska bli hörda, samt att det ska bli lätt att visa vad man vill/har för åsikt?
 - Alla blundar och röstar genom handuppräckning.
 - Skriva anonyma lappar.
 - Visa/utvärdera genom att hålla ett till fem fingrar i luften.
 - Utvärdera digitalt.
 - Andra sätt?

Om du som pedagog upplever att eleverna har svårt att se sina möjligheter att påverka i olika situationer, låt dem först ta ställning till andras valmöjligheter. Ni kan exempelvis se på en film, eller ta en aktuell situation i samhället, och sedan diskutera vad som hade hänt om personerna i filmen/verkligheten agerat på ett annat sätt. Vad hade hänt då? Oftast har vi lättare att se andras handlingsalternativ, och genom att betrakta andra först blir de egna handlingsalternativen tydligare i framtiden.

3. Övning: Vad ska bort?

Syfte:

Eleverna får träna på att "tänka till", våga uttrycka sig, lyssna på andra, samt att motivera sina val. Det är även en övning i kreativitet som skapar engagemang och motivation hos eleverna.

Genomförande:

Övningen kan genomföras i många olika varianter. Du kan använda siffror, bokstäver, ord, bilder eller föremål.

1. Dela in eleverna i mindre grupper.

2. Skriv exempelvis upp fyra tal på tavlan: 87, 80, 70, 78 och fråga eleverna "Vilket ska bort?"

3. Eleverna diskuterar i smågrupper vilket tal som de tycker ska bort, och motiverar varför.

4. Varje grupp får berätta och motivera sina val. Du som lärare kan addera det begrepp som du vill att eleverna ska lära sig genom att ge ett förslag på vad du tycker ska bort. Kanske vill du utmana elevernas matematikkunskaper genom att säga: "Det finns inga rätt eller fel här, men jag tycker att 70 ska bort för det talet har den lägsta siffersumman. Någon som kan tänka ut vad siffersumma betyder?"

5. Dela in eleverna i mindre grupper där varje grupp får ett papper med fyra rutor där de gemensamt får skriva fyra ord eller rita fyra bilder. De funderar ut ett eget förslag kring vilka bilder eller ord som hör ihop och vilket som ska bort. Sedan får klassen titta på varandras förslag och i mindre grupper hitta och förklara vilken bild som ska bort.

6. Repetera syftet med övningen och fråga eleverna vad de tyckte om övningen, och om de har förslag på hur ni kan använda denna i andra sammanhang.

Kommentar:

Denna övning kan användas vid lektionsstart för att rikta elevernas fokus. Antingen gör du egna exempel med koppling till lektionsinnehållet eller använder elevernas förslag och låter en grupp per vecka presentera veckans "Vad ska bort?".

- En variant i musik på "Vad ska bort?": Visa bilderna nedan och låt eleverna diskutera två och två i en minut och sedan presentera sina förslag med en förklaring. Till exempel: Instrumentet längst till vänster ska bort för att den har åtta strängar, övriga instrument har fyra strängar. Eller fiolen ska bort, eftersom den spelas med stråke.

4. Övning: Vänskap för mig

Syfte:

Genom en tydligare personlig värdering och definition av begreppet "vänenskap" lär sig eleverna att ta ansvar för sina relationer till andra. De flesta definierar god vänskap utifrån hur vi blir behandlade av andra. I dessa övningar får eleverna chans att reflektera kring hur deras val och beslut påverkar både dem själva och andra i deras omgivning. Eleverna får lyssna på varandra och få en förståelse för att det finns olika sätt att se på vänskap.

Inledning:

Relationer och vänskap är betydelsefulla och ofta lever tidiga relationer och vänskapsförhållanden kvar starkt i minnet hela livet. I följande övningar får eleverna fundera kring och ta ställning till vad vänskap betyder för dem, och om det är viktigt att ha många vänner och hur en bra vän är eller borde vara.

Genomförande:

Eleverna får ta ställning till påståenden kring vänskap. Antingen kan övningen genomföras som en uppvärmning och eleverna tar ställning utan att motivera, eller så väljer du att låta eleverna motivera sina ställningstaganden.

1. Eleverna får ställa sig längs en tänkt linje utifrån vilken grad de håller med om detta påstående. Till vänster "Stämmer minst" och till höger "Stämmer mest".

2. Läs upp några påståenden. Välj bland förslagen i tabellen och lägg även till andra påståenden som passar din grupp.

Jag undviker alltid konflikter med vänner om jag kan.	Man kan vara vän med någon som är dubbelt så gammal.	Det är bra att ha någon att se upp till.	Ibland sviker man en vän.
Att få negativ uppmärksamhet är bättre än ingen uppmärksamhet alls.	Man kan vara avundsjuk på ett syskon eller en vän.	Man känner starkast vänskap med någon som är lik en själv.	Ibland måste man ställa upp för en vän, även om man inte vill.
Vita lögnen kan ibland vara okej.	Ensam är stark.	Man kan få riktiga vänner på nätet.	Det är viktigt att man känner sig respekterad av en vän.
Familj/släkt är viktigare än vänner.	Alla känner sig ensamma ibland.	Alla känner sig osäkra ibland.	Det är lätt att säga nej till en vän om man inte vill eller inte håller med.
Vänner är viktiga.	Det är alltid fel att ljuga.		

3. Använd metoden "Talking points" för följande påståenden.

- Kopiera upp korten på följande sidor till eleverna. Kort 1 och kort 2 innehåller påstående utifrån begreppet vänskap.
- Eleverna tar först ställning enskilt till olika påståenden genom att sätta kryss under "Håller med", "Håller inte med" eller "Kanske". De motiverar även sin åsikt under "Kommentar".
- Eleverna diskuterar parvis, exempelvis genom att ta en "walk and talk" i fem minuter. Övningen går att variera så att en elev förbereder kort 1 medan promenadkompisen förbereder kort 2. I det återkopplade samtalet efteråt kan eleverna reflektera kring hur det var att få förbereda sin åsikt (det ena kortet) jämfört med att svara spontant (på det andra kortets påståenden).
- Sammanfatta elevernas diskussionerna i helklass.

Kommentar:

Använd talking points i ditt ämne, exempelvis i historia enligt följande exempel, se kort 3, eller fyll i egna påståenden i kort 4, se förslag nedan:

- Alla får vad de förtjänar.
- Alla kan uppnå sina drömmar.
- Det finns åsikter som inte borde tolereras.
- Alla människor ska kunna bosätta sig var de vill.
- Det är dåligt att det finns gränser mellan länder.
- Det som hände under Förintelsen kan hända igen.
- Krig är alltid fel.

KORT 1

Citat/kommentar	Håller med	Håller inte med	Kanske	Kommentar
Det är viktigt att ha en bästa vän.				
Det är viktigt att ha många vänner.				
En bra vän är en person som är lik mig.				
Det viktigaste med vänner är att man kan lita på varandra.				

KORT 2

Citat/kommentar	Håller med	Håller inte med	Kanske	Kommentar
En vän sprider inga rykten.				
Vänner reder ut saker om de blir osams.				
En vän som man träffar fysiskt är samma sak som en vän på sociala medier.				
En vän har man länge, både när man är sams och osams.				

KORT 3

Citat/kommentar	Håller med	Håller inte med	Kanske	Kommentar
En person kan förändra världen.				
Det är viktigt att vi lär oss av det som hänt i historien.				
Alla människor är lika mycket värda.				
Demokrati är det bästa sättet att styra ett land.				

KORT 4

Citat/kommentar	Håller med	Håller inte med	Kanske	Kommentar